

9 Noyabr Dövlət Bayrağı Günüdür

□ **Dövlət rəmzləri istənilən dövlətin tanınma nişanı, suverenliyinin, özünəməxsusluğunun rəmzidir. Bu rəmzlərdə hər bir dövlətin, xalqın çoxəsrlik tarixi, milli dəyərləri və ənənələri öz əksini tapır. Qədim dövlətçilik tarixi və ənənələri olan çağdaş Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini və şərəfli keçmişini əks etdirən dövlət rəmzləri sırasında Azərbaycan Respublikasının bayrağı müstəsna yer tutur.**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 23-cü maddəsində bildirilir:

“I. Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı, Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi və Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnidir.

II. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı bərabər enli üç üfqi zolaqdan ibarətdir. Yuxarı zolaq mavi, orta zolaq qırmızı, aşağı zolaq yaşıl rəngdədir və qırmızı zolağın ortasında bayrağın hər iki üzündə ağ rəngli aypara ilə səkkizguşəli ulduz təsvir edilmişdir. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti 1:2-dir.

III. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının və Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsviri, Azərbaycan Respublikası Dövlət himninin musiqisi və mətni Konstitusiya qanunu ilə müəyyən edilir.”

Hər bir xalq öz dövlət rəmzlərinə sadıqdır, çünki bunlar xalqın mövcudluğunun təəcəssümü kimi özündə onun ən ali, ən müqəddəs dəyərlərini yaşadır. Azərbaycan xalqının qürur mənbəyi olan, müstəqilliyimizi təəcəssüm etdirən dövlət atributlarına hörmət və ehtiram, onlara məhəbbət məhz gənc yaşlardan, orta məktəbdən formalaşdırılmalıdır.

Dövlət rəmzlərimizi təbliğ etmək, cəmiyyətin hər bir üzvünə milli dəyərlərimizə hörmət və sevgi aşılamaq Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinin qorunub saxlanılması və inkişaf etdirilməsi üçün vacib amillərdəndir. Dövlət rəmzləri, eyni zamanda, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında, gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda və milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyələndirilməsində müstəsna rol oynayır.

1998-ci il martın 13-də ümum-milli lider Heydər Əliyevin imzaladığı “Azərbaycan Respublikasının dövlət atributlarının təbliği işinin gücləndirilməsi haqqında” sərəncamda göstərilir: “Azərbaycan Respublikasının bayrağı, gerbi və himni Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini

təcəssüm etdirən müqəddəs rəmzlərdir. Vətəndaşlarımıza, xüsusən gənclərimizə dövlət atributlarına dərindən ehtiram hisslərinin aşılanması cəmiyyətdə vətənpərvərlik ruhunun möhkəmləndirilməsi işinə bilavasitə xidmət edir. Dövlət atributlarının mahiyyətinin və əhəmiyyətinin əhali arasında geniş təbliğ olunması, gənc nəslin Azərbaycanın bayrağına, gerbinə və himnəyə hörmət ruhunda tərbiyə edilməsi vətəndaş cəmiyyətinin yaradılmasının mühüm amillərindən biridir”.

Hər bir dövlətin əsas atributu sayılan bayraq müqəddəs anlam daşıyaraq, xalqın mənəvi-siyasi və mədəni birliyinin təmsalidir. Bayraq, eyni zamanda, azadlıq və istiqlal rəmzi olaraq, xalqın məxsus olduğu dövlətin müstəqilliyini ifadə edir. Dövlət rəmzləri milli dövlətçiliyin, istiqlaliyyətin mövcudluğunu, xalqın keçmişini və gələcəyə yönəlmiş ən ülvə arzularını ifadə edir. Odur ki, hər bir vətəndaş dövlət rəmzlərinin yaranma tarixini, daşdığı mənanı yaxşı bilməli, onları qorumaq, təbliğ etməli və aşıladığı ideyaları yaşatmalıdır.

Bəşər tarixində bayraqların ilkin formaları uzun dirəklər üzərində müxtəlif bəzək ünsürlərindən və sakral elementlərdən tərtib olunan xüsusi tanınma-fərqləndirmə nişanlarından ibarət olmuşdur. Onlara müasir elmi döviyyəyə uyğunlaşdırılmış şəkildə “veksilloidlər” deyilir. Bu nişanlar hələ qədim dövrlərdə qəbilə, tayfa və ya tayfa birlikləri başçıların hakimiyyət rəmzi olmaqla, hərbi əhəmiyyət də daşıyırdı. Döyüş zamanı belə bayraqlar müqəddəs hesab edilir, onun düşmənlərinə keçməsi məğlubiyyətin başlıca əlaməti sayılırdı. Qədim Misirdə ilk sülalələr dövründən hökmdarı bayraq (veksilloid)lə müşayiət etmək ənənəsi olmuşdur. İlk ipək bayraq qədim Çində hazırlanmışdı.

Yüngül, davamlı ipək parçalar bayraqların hazırlanması üçün ideal sayılırdı. İpək bayraq uzaq məsafədən daha aydın görünürdü. Bayraqların parçadan hazırlanması ənənəsi Çində

Bizim bayrağımız qürur mənbəyimizdir. Bizim bayrağımız canımızdır, ürəyimizdir. Bu gün Azərbaycanın hər bir yerində dövlət bayrağı dalğalanır. Bizim bayrağımız Dağlıq Qarabağda, Xankəndidə, Şuşada dalğalanacaqdır. O günü biz hər an öz işimizlə yaxınlaşdırmalıyıq və yaxınlaşdırırıq. Eşq olsun, Azərbaycan bayrağına!

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

əsərində müasir dilimizdəki “bayrak/batraq” sözü də qeydə alınmışdır. Lügət müəllifinin fikrincə, həmin söz “batraq/batraq/bayraq” semantic-struktur təkamül modeli əsasında “batır”- batırmaq, sancmaq feilindən törəmişdir. Müasir türk dilində “bayraq”la yanaşı, “sancaq” sözü də işlədilir.

Qədim türk tayfalarında bayraq müxtəlif adlarla (sancaq, tuğ, ələm) tanınırdı və müqəddəs anlam daşıyırdı. Bu da onların dini inancları ilə bağlı idi. Belə ki, Göytürk dövlətində qurdbaşlı tuğlardan istifadə olunurdu. Sonrakı dövrdə “tuğ”, “sancaq”, “ələm” anlayışlarına “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında da rast gəlinir. Bayraq (tuğ, sancaq, ələm) Oğuz tayfalarında

Azərbaycanın Dövlət bayrağı milli dövlətçiliyimizin və müstəqilliyimizin rəmzidir

sonra Monqolustana, Hindistana, İrana, Romaya, daha sonra isə bütün dünyaya yayılmışdır. Roma imperiyasında hərbi süvari qoşunlarına verilən bayraqlar “veksillum” adlanırdı.

Orta əsrlərdə Avropada ordunun bölmə və hissələrinin fərqləndirici bayraqlarına “şandart” deyilirdi. Bundan əlavə, şandart həm də hakimiyyətin, dövlət rəhbərinin atributu sayılırdı. Hazırda bu ənənə qalmaqdadır və bir sıra dövlətlərin başçılarına qanunla müəyyən edilmiş qaydada şandartları vardır.

Azərbaycan dövlətçiliyinin əsas rəmzlərindən biri sayılan bayrağımızın tarixi dərin köklərə gedib çıxır. Azərbaycan ərazisində ilk bayraqların yaranma tarixi ilə tanış olduqda görürük ki, onların meydana gəlməsi bizim eradan əvvəlki dövrləri əhatə edir. Azərbaycanda arxeoloji tapıntı-lara əsasən, şandart (sancaq) formalı bayraqların hələ Tunc dövründə (e.ə. IV-II minilliklər) istifadə edilməsi məlumdur.

Arxeoloji qazıntılar zamanı Şəmkir və Şəki rayonlarında tapılmış buynuzlu maral, üzərində səkkizguşəli ulduz, şüalanən Günəş və müxtəlif bəzəli naxışlar olan dairəvi lövhə və başdaşı formalı tunc şandart başlıqları bu gün muzey kolleksiyalarını bəzəyir. Qeyd edək ki, Azərbaycanda aşkar edilmiş əksəriyyəti taxta sapa taxılmış, buynuzlu heyvan fiquru təsvir olunmuş şandartlara Manna qalalarının təsviri edildiyi, e.ə. VIII–VII əsrlərə aid Assuriya divar rəsmlərində rast gəlmək olar.

“Bayraq” sözü ümumtürk mənşəlidir və qədim tarixi var. Böyük Şərq mütəfəkkiri Mahmud Kaşğarının məşhur “Divanı lüğət-it-türk” (XI əsr)

müqəddəs rəmz, uğur təmsali sayılır, döyüşçülər onu öndə, başları üstündə aparırdı.

İlkin bayraqlar uzun bir təkamül yolu keçmişdir. Tədricən bayraq ucluqları kiçilmiş, parça hissəsi isə böyüdülmüşdür. Beləliklə, bayraqlar müasir görkəm almağa başlamışdır. Müasir dövrümüzdə bayraqlar dövlət, milli, hərbi (hərbi hissələrin, hərbi dəniz gəmilərinin), müxtəlif təşkilatların bayraqlarına və şandartlara (vəzifəli şəxslərin bayraqları) bölünür.

Tarixin müxtəlif dövrlərində Azərbaycan ərazisində güclü dövlətlər mövcud olmuşdur. Bunların sırasında Azərbaycanın Şirvanşahlar, Atabəylər, Qaraqoyunlu, Ağqoyunlu, Səfəvilər və s. dövlətlər tariximizdə misilsiz izlər qoymuşdur. Hər birinin müstəqillik rəmzi olan bayraqları, möhürləri, pul vahidləri var idi.

XV əsrdə Azərbaycan ərazisində mövcud olmuş Qaraqoyunlu dövlətinin ordusu döyüşlərdə bayraqlarını dövlətin başlıca atributlarından biri kimi qaldırınırdılar. Digər dövrlərdə olduğu kimi, Qaraqoyunlularda da bayraq güc və qələbə rəmzi hesab olunurdu. Qaraqoyunluların bayrağı sarı fonun ortasında qırmızı dördkünc formada təsvir edilmişdir.

İstanbulda, Topqapı Sarayı Muzeyində Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsənə məxsus bayraq saxlanılır. Ağ parçadan hazırlanmış bayraq uzunsov üçbucaqlı formadadır. XVI əsrin əvvəllərində Azərbaycan dövlətçilik tarixinin təkamülündə müstəsna rolu olan vahid, mərkəzləşdirilmiş Səfəvilər dövlətində də müxtəlif rəsmi rəmzlər qəbul olunmuşdur. Onların içərisində bayraqlar mahiyyətinə görə seçilirdi.

Azərbaycanın bayrağı, sadəcə, bayraq deyil. O, bizim dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin rəmzidir. Ona görə də gərək hər bir Azərbaycan vətəndaşı, xüsusən gənc nəsil bunu dərk etsin, qiymətləndirsin. Onda bayrağa olan məhəbbət, eyni zamanda, Vətənə, xalqa, dövlətə olan məhəbbətə bərabər olsun.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

Təbriz miniatürlərində Səfəvilər dövlətinin döyüşlər zamanı istifadə etdiyi bayraqlar da təsvir edilmişdir. Təbriz miniatürlərində təsvir edilən bayraqlarda ay-uldüz motivinə də rast gəlinir. Səfəvilər dövlətinin bayraqlarında aslan və Günəş təsvirləri də əksini tapmışdır. Bu, Səfəvilərin qədim türk dövlətçilik ənənələrinə bağlılığını göstərir.

XVIII əsr Azərbaycan xanlıqlarının hər birinin dövlət rəmzləri -- bayraqları, dövlətçilik nişanları olan pul nümunələri, möhürləri, şəspərləri və s. mövcud olmuşdur. Azərbaycan xanlıqlarının bayraqları Şərq parçalarından tikilmiş, müxtəlif ornament və yazılarla bəzədilmişdir. Şəki xan sarayının divar təsvirlərindəki bayraqlar da XVIII əsr

rında qırmızı rəngdən istifadə olunmuşdur. O zaman qırmızı rəng “sovet xalqının kommunizm quruculuğu uğrunda mübarizəsi”nin təmsali hesab edilmişdir. Bayraq üzərində olan oraq və çəkiçin mənasına gəldikdə isə bu rəmz proletar dövlətin emblemi sayılmış, fəhlə və kəndli sinfinin ayrılmaz ittifaqını ifadə etmişdir.

Sovet dövründə Azərbaycanda dövlət bayraqları dəfələrlə dəyişdirilmişdir. Bu dəyişikliklər bir qayda olaraq respublikanın müxtəlif dövrlərdə qəbul edilmiş konstitusiyalarının müvafiq maddələrində və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanlarında təsbit olunmuşdur. 1921–1952-ci illərdə Azərbaycan SSR-in Dövlət bayrağında al quması üzərində respublikanın adını özündə təəcəssüm etdirən yazılar bu illər ərzində aparılmış əlifba islahatlarına müvafiq olaraq ərəb, latın və kiril əlifbalı dəyişikliklər edilmişdir.

1947-ci il yanvarın 20-də SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin qərarına əsasən, müttəfiq respublikaların Dövlət bayraqlarına Sovet dövlətinin əsas rəmzləri ilə yanaşı (oraq və çəkiç, beşguşəli ulduz, qırmızı rəngin qorunması), milli xüsusiyyətləri əks etdirən digər rənglər də əlavə edilməli idi. Bu qərardan sonra Azərbaycan SSR-də müvafiq dəyişiklik Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1952-ci il 7 oktyabr tarixli fərmanı ilə təsdiq olunmuş və bayrağın yeni təsviri (qırmızı rəngli üst əsas zolaq və göy rəngli alt zolaq) Azərbaycan SSR-in 1953-cü il 18 avqust tarixli Qanunu ilə Azərbaycan SSR Konstitusiyasının (Əsas Qanun) 152-ci maddəsinə daxil edilmişdir. Bayrağın aşağı hissəsindəki göy zolaq Xəzər dənizinin rəmzi kimi verilmişdir.

1981-ci il 16 mart tarixli qərarə əsasən, Azərbaycan SSR-in Dövlət bayrağının əks tərəfindən oraq, çəkiç və ulduz təsvirləri çıxarılmışdır. Bu bayraq Azərbaycanın sovet hakimiyyətinin süqutundakı respublikanın Dövlət bayrağı statusunu daşımışıdır. Azərbaycan uzun illər Sovet İttifaqının tərkibində olmasına baxmayaraq öz dövlətçilik ənənələrini, eləcə də yerli dövlət bayrağını qoruyub saxlaya bilmişdir.

(ardı var)

Könül İMAMVERDİYEV,
Dövlət Bayrağı
Muzeyinin direktoru,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru